

Γιάννης Σακελλαράκης

Δύο λόγια στην παρουσίαση του 35ου βιβλίου του Πλίνιου του Πρεσβύτερου για την αρχαία ελληνική ζωγραφική, που επιμελήθηκε και σχολίασε ο Αλέκος Λεβίδης.

Μπορεί να είμαι αρχαιολόγος, αλλά ελπίζω πως δεν είμαι αρχαιοπληκτος, θέλω να πω η παρουσία μου εδώ δεν οφείλεται στην ευχάριστη έκπληξη του επιστήμονα, πώς ένας καλλιτέχνης καταγίνεται μ'ένα κείμενο για την αρχαία ζωγραφική. Αλλά στον ανυπόκριτο θαυμασμό μου σε κάθε προσπάθεια ανίχνευσης της όποιας συνέχειας στην ασυνέχεια αυτού του τόπου. Είναι λοιπόν φανερό πως νιώθω συνοδοιπόρος με τον Αλέκο Λεβίδη στην αναζήτηση αυτών των στοιχείων, που στην περίπτωση της ζωγραφικής παρέχει τόσο άφθονα το έργο του Πλίνιου του Πρεσβύτερου, ένα λατινικό κείμενο που για πρώτη φορά μεταφράζεται στα ελληνικά.

Είναι, νομίζω, γνωστή η εξαιρετικά αποσπασματική παράδοση των λίγων στοιχείων που σώθηκαν για την τέχνη της αρχαίας Ελλάδας, γι'αυτό κι η μεγάλη σημασία δύο συγγραφέων της αρχαιότητας, του περιηγητή Πausανία και του Πλίνιου του Πρεσβύτερου. Ο Pausanias, ένας αρχαίος τουρίστας, είναι ο τυφλοσύρτης του αρχαιολόγου. Ο Πλίνιος είναι διαφορετική περίπτωση. Αφού δεν είναι μόνο εγκυκλοπαιδιστής, αλλά στο μεγάλο έργο του, την "Φυσική Ιστορία", που γράφτηκε τον 1ο αι. μ.Χ., και στα 37 συνολικά βιβλία της συνθέτει τις γνώσεις της εποχής για το σύνολο των φυσικών επιστημών κι αυτό που μας ενδιαφέρει, τις εξετάζει σε σχέση με τις τεχνικές και τέχνες της αρχαιότητας. Από το 33ο μέχρι και το 37ο βιβλίο του μιλάει για την πλαστική σε χαλκό και σε μάρμαρο. Ειδικά στο 35ο βιβλίο του, αυτό που μετέφρασε στα ελληνικά και σχολίασε ο Αλέκος Λεβίδης, ο Πλίνιος ο Πρεσβύτερος εξετάζει την αρχαία ελληνική ζωγραφική. Όπως παρατηρείται σωστά είναι το εκτενέστερο και πληρέστερα διαρθρωμένο αρχείο της αρχαίας ελληνικής ζωγραφικής που έχουμε από την αρχαιότητα κι ακόμη ίσως σημαντικώτερο, η κύρια πηγή των γνώσεών μας για την ανάπτυξη της ιστορίας και της κριτικής της τέχνης από τον 5ο π.Χ. μέχρι τον 1ο μ.Χ. αι.

Χωρίς δόση υπερβολής θα χαρακτήριζα το βιβλίο που εξέδωσε η Άγγρα μια σύγχρονη στερεότυπη έκδοση, με την έννοια που δίνονταν άλλοτε στις εκδόσεις των αρχαίων ελλήνων και λατίνων συγγραφέων, π.χ. από τον περίφημο οίκο Teubner της Λειψίας. Γιατί έχει αυτούσιο, για τον οποιοδήποτε άμεσο έλεγχο, ολόκληρο το λατινικό πρωτότυπο του Πλίνιου. Ποιός διαβάζει όμως σήμερα λατινικά; Γι'αυτό κι η καλή μετάφραση του Λεβίδη, με τη συνεργασία του

Τάσου Ρούσσου, σε μια δουλεμένη, εύληπτη γλώσσα. Κι' αυτό όμως δεν είναι αρκετό, αφού το κείμενο δεν είναι ένα παραμυθικό ανάγνωσμα, κι άλλωστε τόσα και τόσα έχουν γραφεί για τον Πλίνιο και για ό,τι αναφέρει και για τις πηγές του κ.λ.π., κ.λ.π., που δύσκολα μπορεί να βρεί ακόμη κι ο ειδικευμένος ερευνητής. Γι' αυτό κι οι σημειώσεις του Αλέκου Λεβίδη, που πιάνουν το μισό σχεδόν του τόμου. Ευτυχώς όμως το βιβλίο δεν είναι λόγιο. Ακόμη κι η εκτενέστατη βιβλιογραφία και για ποικίλα θέματα δεν παρουσιάζεται βαρύγδουπα, για να προσδώσει κύρος στον σχολιαστή, αλλά διατίθεται ευσύνοπτα, για να βοηθήσει όσους θελήσουν να ψάξουν κάποιο συγκεκριμένο θέμα παραπέρα. Νομίζω πως η αρετή του βιβλίου που παρουσιάζεται απόψε, δεν είναι η πηθασσευση τόσης συσσωρευμένης γνώσης και σκέψεων, αλλά περισσότερο το ξεδιάλεγμα, η ξεκάθαρη διατύπωσή τους και μάλιστα με το χέρι ενός ατόμου που οδεύει στον μακρύ δρόμο της αυτογνωσίας, δηλαδή το χέρι ενός έλληνα καλλιτέχνη.

Πολλές φορές στις διάφορες αναγνώσεις του βιβλίου σκέφθηκα πόσο δίκιο είχε και διαχρονικά ο Ανάχαρσις, για μερικούς ένας από τους επτά σοφούς της αρχαιότητας, που ίσως επειδή ήταν Σκύθης, διαπορούσε με τους Έλληνες, όπου αγωνίζονταν οι καλλιτέχνες και τους έκριναν εκείνοι που δεν ήταν καλλιτέχνες. Διαβάζω ακριβώς το σχόλιο του Διογένη του Λαέρτιου για να σημειώσω ακόμη πως άλλοτε οι Έλληνες δεν έκαναν διάκριση ανάμεσα σ' όλους τους τεχνίτες. "Θαυμάζειν δε, έφη, πώς παρά τοις Έλλησι αγωνίζονται μεν οι τεχνίται, κρίνουσι δέ οι μη τεχνίται". Αντιλαμβάνεσθε πως ως αρχαιολόγος (ίσως και σαν ιστορικός της τέχνης νιώθω αναρμόδιος να προσθέσω κάτι άλλο. Ως ερευνητής θα ήθελα μόνο να πω, πως έξι χρόνια που άκουσα πως δουλεύονταν αυτό το βιβλίο μου φαίνονται λίγα. Ως αρχαιόλογος βέβαια θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Σταύρο Πετσόπουλο για την έγκαιρη κυκλοφορία αυτού του βιβλίου, τώρα που η σκέψη, τα ευρήματα κι η πέννα ενός επιφανούς συναδέλφου κι εννοώ φυσικά τον Μανόλη Ανδρόνικο, κάνουν πιο επίκαιρη από άλλοτε την έγκυψη στην αρχαία ελληνική ζωγραφική. Για μένα αυτή η έκδοση, της οποίας την επιμέλεια, όπως αναφέρει σεμνά, είχε ο Αλέκος Λεβίδης, ήταν ένα ψυχοφελές ανάγνωσμα, με την έννοια κάποιων επιγραφών σε κάποιες θύρες βιβλιοθηκών, άλλοτε, μοναστηριών, που αναγράφονταν "ψυχής ιατρείον", και βέβαια με την έννοια που μεταδίδει μουσικά κάθε έργο τέχνης.